

**Фоменко Г.Р.**

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

## ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНОГО ПРОСТОРУ У МІСТАХ

*У статті розглянуті питання просторового розвитку міст, що визначає необхідність майбутнього їх покращення. Важливою складовою є розвиток громадського простору на міських вулицях і спрямованого на підвищення якості життя населення, а також досягнення рівня комфортності міського середовища. Розглянуті особливості формування громадського простору на міських вулицях, а також принципи стійкості вулиці.*

*Процес формування громадських просторів на вулицях міста широко розповсюджений у практиці по всьому світу. Вулиці це одне з найбільш важливих публічних місць у просторі. Вони є джерелом життєвої сили міст і основою економічного розвитку населеного пункту. Також вони утворюють більшу частину громадських просторів міста і мають потенціал розвитку ділової активності.*

*Важливу увагу необхідно звернути на принципи, що вулиці є одночасно громадським простором, а також і транспортними артеріями. З врахуванням цього, вуличному простору надається роль катализатора перетворення міського середовища, в умовах якого дизайн вулиці повинен враховувати пішоходів, водіїв, велосипедистів, так само, як і користувачів громадського транспорту.*

*Вулиця повинна бути комфортною. Комфортні вулиці повинні бути не тільки для переміщення, але і сприйматися, як невід'ємна частина самого міста. Основна задача комфортних вулиць полягає у забезпеченні балансу інтересів усіх учасників руху, а також зручного переміщення усіх користувачів вуличного простору, незалежно від їх віку і вибраного виду переміщення. Комфортні вулиці важливі для підвищення безпеки, а також вони створюють громадські місця, які наповнені їх життям і енергією міста. Завдяки особливостям комфортної вулиці можливо розглянути перехід до нових принципів при плануванні, згідно з якими спочатку буде відводиться необхідна територія в межах червоних ліній з двох боків вулиці, виходячи із просторових потреб землекористування прилеглих будівель для пішоходів, велосипедистів, а також озеленення та організації місць відпочинку.*

*Вулиці, які безпечні та комфортні для усіх користувачів, створюють умови збалансованого розвитку, як з питань економіки, так і екології у районах міста та забезпечують стійку взаємодію між об'єктами тяжіння і населення. Комфортні вулиці врівноважують пропускну здатність вуличного простору і рівень міської мобільності з існуючими містобудівними умовами землекористування і характером прилягаючої забудови. Сучасні питання по проектуванню міських вулиць спрямовані на покращення якості життя населення.*

**Ключові слова:** міські вулиці, громадський простір, комфортні території, пішоходи, громадське життя.

**Постановка проблеми.** Однією із важливіших складових міст є вулиці. В сучасному сприйманні, вулиця це не тільки транспортно-комунікаційна частина, яка призначена для забезпечення переміщення транспортних засобів і пішоходів. Міська вулиця, це ще і територія для життя людей, простору, який часто стає центром громадського життя. Такий підхід обумовлений сучасними тенденціями у розвитку міст, а саме інтенсифікацією соціального життя, зростання щільності забудови і цінності міської землі в умовах її дефіциту, формуванні вимог до сталого розвитку кожної із територій. Саме цьому у світовій літературі з'являються такі терміни, як *sustainable streets*, *living streets*, спрямовані на встановлення нових

стандартів використання благоустрою, безпеки і екологічного стану міських вулиць і доріг, що знайшло відображення у нормативній документації. Загалом міська вулиця виконує дві основні функції. Перша – це забезпечення транспортного функціоналу міста, а друга – формує суспільні простори, тобто зовнішній облік. До них належить парки, сквери, бульвари, площі, які є невід'ємною частиною життя населення. Основною метою просторового розвитку міст є забезпечення в них сталого розвитку, яке включає розробку нових підходів, що сприяють підвищенню якості міського середовища, формуванню комфортного і безпечного міського простору при плануванні нових та реконструкції існуючих територій.

Суттєве значення має також функціональна класифікація міських вулиць, яка одночасно пов'язана із створенням суспільних просторів, а також бути сприятливою при формуванні стійкої міської мобільності і підвищенню якості міського середовища.

#### Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання пов'язані із містобудівництвом розглядаються і досліджуються у багатьох країнах світу. Значна увага приділяється дослідженням питань ефективного перетворення міських просторів. Л. Лофланд, К. Лінч, Дж. Гейл і А. Лефевр розглядають суспільні простори, як невід'ємну частину міського життя, де відбувається взаємозв'язок людей [1–4]. В Україні вчені також займаються питаннями організації і зв'язку суспільного простору, функціональних зон міста та вуличної мережі, що відображають у роботах Русанова І. В., Філіпова Т. О., Осиченко Г. О., Соснова Н. С., Крижановська Н. Я. та інші [2, 3, 5–7].

**Метою статті** є розгляд питань присвячених ефективному перетворенню міських просторів, створенню комфортних вулиць, які покращають та наповнюють життям і енергією населення міст.

#### Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасний підхід до транспортного планування міських вулиць полягає в розвитку функцій для задоволення потреб в переміщенні всіх користувачів, а також у розвитку просторової структури території вулиць для організації громадського життя населення. До основних принципів розвитку громадського розвитку на міських вулицях можна віднести, відповідно із загальними принципами стійкого розвитку міських територій, яке повинно забезпечувати:

– економічний підхід – раціональне використання територій, які не виконують функції забезпечення руху на користь усіх груп користувачів;

– соціальний підхід – наявність необхідних об'єктів соціального обслуговування, як для забезпечення повсякденних цілей, так і для організації соціальної взаємодії;

– екологічний підхід – підвищення екологічної безпеки міської території за рахунок зниження дії всіх можливих негативних впливів [5, 6].

Процес формування громадських просторів на вулицях міста широко розповсюджений у практиці по всьому світу; спільними для створення таких проектів є принципи планування, які були сформульовані в ході роботи Конгресу для Нового урбанізму «The Congress for New Urbanism» – міжнародної некомерційної організації, яка працює над створенням проектів вулиць для життя. Головна ідея цих проектів полягає в тому, що міські вулиці створюють умови для соціальної взаємодії та стають центрами громадського життя, а іноді на шкоду організації руху транспорту. За результатами роботи були сформульовані 7 основних принципів стійкого розвитку вулиць – «sustainable street Network Principles» для використання у транспортному плануванні міських вулиць, що наведені у таблиці 1 [3, 4].

Безумовно, вулиці це одне з найбільш важливих публічних місць у просторі. Вони є джерелом життєвої сили міст і основою економічного розвитку населеного пункту. Також вони утворюють більшу частину громадських просторів міста і мають потенціал розвитку ділової активності. Сучасний ритм міського життя диктує нові вимоги до планування міських вулиць в процесі якого необхідно враховувати безліч функцій, які виконують вулиці.

Важливу увагу необхідно звернути на принципи, що вулиці є одночасно громадським простором, а також і транспортними артеріями. З врахуванням цього, вуличному простору надається роль

Таблиця 1

#### Принципи для формування стійкої вулиці

Принципи		Опис принципів
I	Формування на вулицях громадських просторів	Простір вулиці може використовуватись не тільки для переміщення людей, але і для їх соціальної взаємодії
II	Створення просторів, які підтримують економічну активність	Простір вулиці може бути інвестиційним проектом
III	Різноманітність умов руху	Формування шляхів руху для усіх видів моторизованого і не моторизованого транспорту для усіх користувачів
IV	Інтеграція простору в природну систему	Збільшення кількості природних елементів при благоустрої
V	Враховування унікальних особливостей території	Створення та зберігання індивідуальних особливостей території
VI	Формування вуличної мережі, яка буде привабливою для пішоходів	Формування комфортного, безпечного, естетично привабливого середовища
VII	Створення гармонії з іншими елементами транспортної інфраструктури	Забезпечення взаємозв'язків усіх елементів вулиці між собою

каталізатора перетворення міського середовища, в умовах якого дизайн вулиці повинен враховувати пішоходів, водіїв, велосипедистів, так само, як і користувачів громадського транспорту, але все це перебуває у рамках обмеженого простору. Тому при проектуванні на рівні із транспортними артеріями, необхідно передбачати громадські простори із врахуванням різноманітності функцій, які належать вулицям в міському середовищі [6, 8, 9].

Необхідно звернути увагу на те, що багато міських вулиць формувались у різні часи, тому вони повинні змінюватися із врахуванням сучасних вимог. Простір вулиць може бути використаний для різних цілей, в тому числі і для використання технічних прийомів заспокоєння руху з елементами дизайну архітектурного середовища. Як свідчить закордонний досвід, вулиці можуть бути не тільки функціональним елементом транспортної системи, але і фінансовим активом. За умов сучасного підходу, вулиці можливо розглядати, як цілі екосистеми, в яких створені людиною елементи взаємодіють із природними. Екологічні рішення можуть стати основою для довгострокової роботи над створенням природно-орієнтованого міського простору [10].

Безумовно, вулиця повинна бути комфортною. Комфортні вулиці повинні бути не тільки для переміщення, але і сприйматися, як невід'ємна частина самого міста. Основна задача комфортних вулиць полягає у забезпеченні балансу інтересів усіх учасників руху, а також зручного переміщення усіх користувачів вуличного простору, незалежно від їх віку і вибраного виду переміщення, тобто: ходьба, їзда на велосипеді, використання громадського транспорту або прогулянка по бульвару.

Комфортні вулиці важливі для підвищення безпеки, а також вони створюють громадські місця, які наповнені їх життям і енергією міста. Завдяки таким елементам дизайну комфортної вулиці, як пішохідний тротуар, розвинута мережа велосипедних доріжок, жителі вулиці можуть використовувати її також не побоюючись зустрічного руху транспорту, а батьки мають змогу навчати своїх дітей безпечній їзді на велосипедах. Комфортна вулиця надає своїм користувачам конкурентні умови переміщення для забезпечення міської мобільності. Завдяки особливостям комфортної вулиці можливо розглянути перехід до нових принципів при плануванні, згідно з якими спочатку буде відводиться необхідна територія в межах червоних ліній з двох боків вулиці, виходячи із просторових потреб землекористування прилеглих будівель для пішоходів, велосипедистів, а також озеленення та

організації місць відпочинку. На наступному етапі визначаються межі проїзної частини та траєкторія руху автомобілів, що потім дозволять збалансувати оптимальний розподіл простору вулиці між її користувачами з врахуванням попиту різних місць тяжіння [4, 6, 7].

Разом із комфортними вулицями перетворюється не тільки спосіб життя людини, а також виявляється позитивний ефект на економічний стан населеного пункту. Місцеві органи влади і приватні підприємства можуть отримати вигоду від інвестицій у реконструкції і перетворенні вулиць в невід'ємну частину привабливого міського середовища. Дослідженнями проведеними у США встановлений стійкий зв'язок в бажанні людей жити і працювати у міських районах, де переважає озеленення і культурний природний ландшафт. У багатьох закордонних містах, концепція комфортної вулиці реалізується на основі державного приватного партнерства до якого включені адміністрація міста, науково-дослідницькі інститути, міський департамент транспорту, а також громадські і некомерційні організації та ініціативні групи. Таке партнерство може гарантувати, що у кожного із спільнот є власний гнучкий напрямок, але усіх об'єднує єдина мета, завдяки якій усі жителі мають доступ до заходів по організації безпечного і комфортного руху по вулиці міста.

Вулиці, які безпечні та комфортні для усіх користувачів, створюють умови збалансованого розвитку, як з питань економіки, так і екології у районах міста та забезпечують стійку взаємодію між об'єктами тяжіння і населення. Комфортні вулиці врівноважують пропускну здатність вуличного простору і рівень міської мобільності з існуючими містобудівними умовами землекористування і характером прилягаючої забудови. Сучасні питання по проектуванню міських вулиць спрямовані на покращення якості життя населення, а також створення вулиць, які одночасно забезпечують комфортні умови для проживання і утворюють збалансовану транспорту мережу міста. Також необхідно звернути увагу на відповідність наступним принципам:

– мультимодальність вулиці, що передбачає безпечні і зручні переміщення пішоходів, велосипедистів, користувачів громадського транспорту, водіїв транспортних засобів;

– екологічність вулиці, яка здійснюється за допомогою використання альтернатив індивідуальному транспорту. Збільшення насадження рослин спрямоване на покращення стану навколишнього середовища;

– інтелектуальність вулиці, яка забезпечує її оснащеність інформаційною інфраструктурою, що необхідна для підвищення ефективності роботи транспортної мережі [6, 7, 9].

Безумовно, неможливо одразу гарантувати досягнення комфортності і безпеки вулиць, але використання тих чи інших напрямків при проектуванні вуличного простору з використанням елементів дизайну і ландшафтними особливостями дозволить досягти поставленої мети. Цьому можуть сприяти:

– заходи заспокоєння руху для зниження швидкості автомобілів, використання різних матеріалів покриття, влаштування островців безпеки та ін.;

– інфраструктура для пішохів спрямована на забезпечення комфортних умов для людей різного віку, а також маломобільних груп населення, влаштування переходів та островців для перетину вулиці із зниженим бордюром камінням, використання матеріалів, що перешкоджають ковзанню по поверхні в зоні тротуару і пішохідних переходів та інше;

– заохочення велосипедистів – влаштування велосмуг та велодоріжок, облаштування велопарковок поряд із багатофункціональними об'єктами тяжіння населення [2, 3, 8, 9].

Використання комплексних заходів по створенню комфортних вулиць у містах в процесі їх планування або реконструкції дозволить створити покращені зони суспільного простору і взаємовідносин населення та якості життя.

**Висновки.** Таким чином в сучасний, безпечний і комфортний вуличний простір сприяє:

– підвищенню безпеки руху і зниження кількості травмованих і загиблих пішоходів;

– зниженню поїздок на індивідуальному транспорті, що покращує пропускну здатність вулиць, а також екологічний стан внаслідок зниження шкідливих викидів;

– збільшенню поїздок велосипедистів;

– збільшенню пішохідних прогулянок і зон спілкування населення;

– розвитку просторової структури території вулиць для організації громадського життя людей.

#### Список літератури:

1. Lofland L., Lyn H. The public realm: exploring the city's quintessential social territory: Hawthorne, N.Y., Aldine de Gruyter. 1998. 305 p.
2. Lefebure H. Writings on Cities. The Right to the City. Oxford: Blackwell Publishers. 2000. PP. 147-160.
3. Wesley E., Marshall, Piatkowski D., and Garrick N. Community Design, Street Networks and Public Health Journal of Transportation & Health. 2015. Vol. 1. Issue 4. 326-340 p.
4. Harvey D. Rebel Cities. From Right of the City to the Urban Revolution. London & New York: Verso, 2012. 187 p.
5. Соснова Н.С. Трансформація міського середовища як відображення економічних і суспільних процесів у найбільших містах України. Досвід та перспективи розвитку міст України. Проблеми розвитку найкрупніших міст України, Київ, ДІПРОМІСТО, 2011. Вип. 20. С. 98-106.
6. Карповець М. Місто як світ людського буття: монографія. Острог: Вид-во НаУОА. 2014. 258 с.
7. Сидоренко І.Г. Місто як соціокультурний простір: якісні ознаки. Науковий вісник НУБІП України. 2017. № 274. С. 92-102.
8. Соснова Н., Бардин Ю. Громадські простори у містобудівному розвитку та плануванні. Містобудування та територіальне планування. Київ, 2018. Вип. 67. С. 439-450.
9. Heal, Zachary. Seeking common ground: three perspectives on public space in. Proceedings of the institution of Civil Engineers. Urban Design and Planning. Issue DPOOO, 2018. PP. 1-8.
10. Філіппова Т.О. Функціонування міста: ландшафтний контекст. Вісник ХНТУ ім. Г.С. Сковороди, 2019. Т. 2, № 52. С. 71-82.

#### **Fomenko H.R. FEATURES OF FORMING THE DEVELOPMENT OF PUBLIC SPACE IN CITIES**

*The article examines the issues of spatial development of cities, which determine the need for their future improvement. An important component is the development of public space on city streets aimed at improving the quality of life of the population, as well as achieving a level of comfort in the urban environment. The features of the formation of public space on city streets, as well as the principles of street sustainability are considered. Attention is drawn to the rational use of space both for the movement of transport and for the expansion of users, namely pedestrians, cyclists, and vacationers.*

*Important attention must be paid to the principles that streets are both public space and also transport arteries. With this in mind, street space is given the role of a catalyst for the transformation of the urban environment, in which the street design must take into account pedestrians, drivers, cyclists, as well as public transport users, but all within a limited space. Therefore, when designing at the level with transport arteries,*

*it is necessary to provide for public spaces, taking into account the variety of functions belonging to streets in the urban environment.*

*Thanks to the features of a comfortable street, it is possible to consider a transition to new principles in planning, according to which the necessary territory will first be allocated within the red lines on both sides of the street, based on the spatial needs of land use of nearby buildings for pedestrians, cyclists, as well as landscaping and the organization of recreation areas. At the next stage, the boundaries of the roadway and the trajectory of cars are determined, which then makes it possible to balance the optimal distribution of street space between its users, taking into account the demand of different places of gravity.*

*Streets that are safe and comfortable for all users create conditions for balanced development, both economically and environmentally, in city districts and ensure sustainable interaction between objects of gravity and the population.*

*Modern issues in the design of city streets are aimed at improving the quality of life of the population, as well as creating streets that simultaneously provide comfortable living conditions and form a balanced transport network of the city.*

**Key words:** *city streets, public space, comfortable areas, pedestrians, public life.*